

УДК 504.064.3:379.845:349.6

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА СТАНОМ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ АГРОСФЕРИ УКРАЇНИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Ридей Н.М. – д.пед.н., професор, НУБіП України
Хитренко Т.Ф. – аспірант, НУБіП України

Здійснено теоретичний аналіз понятійно-категоріального апарату рекреаційної сфери. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення рекреаційної діяльності та схарактеризовано форми екоконтролю. Розроблено схему управлінської ієрархії екологічного контролю рекреації в Україні.

Ключові слова: рекреація, рекреаційні території агросфери, екологічний контроль, нормативно-правове регулювання, сільський зелений туризм.

Ridei N.M., Khitrenko T.F. Ecological control for the state of recreational territories of the agrosphere of Ukraine: normative and legal regulation

Осуществлен теоретический анализ понятийно-категориального аппарата рекреационной сферы. Проанализированы нормативно-правовое обеспечение рекреационной деятельности и охарактеризованы формы экоконтроля. Разработана схема управленческой иерархии экологического контроля за рекреацией в Украине.

Ключевые слова: рекреация, рекреационные территории агросферы, экологический контроль, нормативно-правовое регулирование, сельский зеленый туризм.

Ridei N.M., Khitrenko T.F. Ecological control of the recreational areas of agrosphere in Ukraine: legal and normative regulation

The paper carries out theoretical analysis of the concept and categorical apparatus of the recreation sector. It analyzes the regulatory support of recreational activities and characterizes the forms of ecological control. The study elaborates a pattern of the administrative hierarchy of ecological control for recreation in Ukraine.

Keywords: recreation, recreational areas of agrosphere, ecological control, legal and normative regulation, rural ecotourism.

Постановка проблеми. У сучасному світі рекреація є найвищою соціальною цінністю, тому за останні десятиліття у світі зросло її значення. Розвиток туристичної і рекреаційної сфер в Україні – один з пріоритетних напрямів для національної економіки. Обслуговування рекреантів стало не лише самостійною галуззю науки, а й життєво-необхідною формою задоволення потреб людини. Володіючи величезним природним потенціалом (в тому числі великою кількістю агроландшафтів), держава сприяє розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури, зокрема і сільського зеленого туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням основного змісту та завдань рекреації, класифікації рекреаційних ресурсів, рекреаційного районування присвячені роботи Н. Фоменко, П. Масляка, О. Бейдика та ін. Правове забезпечення розвитку рекреаційної галузі, специфіку організації рекреаційних послуг досліджують у своїх роботах В. Величко, В. Кифяк, Т. Сокол, Ф. Мазур. Серед науковців, роботи яких присвячені проблемам розвитку сільського зеленого туризму, слід виділити В. Васильєва, Ю. Зінька, П. Горішевського, М. Рутинського, В. Терещенка, С. Кузика, П. Кузика та ін. [14, 15, 16]. Багато уваги приділяється вивченню різних аспектів туристич-

ної галузі такими вченими як А. Матвієнко, М. Крачило, С. Попович. Досліджувалися питання розвитку туристичних послуг на регіональному рівні та управління природокористуванням, що особливо актуально, саме для сільського зеленого туризму, зокрема вітчизняними науковцями Ю. Лебединським, І. Потравним, Б. Данилишиним, В. Міщенком, Л. Могилюком [16]. Дослідження екологізації туристичної галузі та умови створення екотуризму опрацьовані в роботах В. Ісаєнко, К. Ніколаєва та інших [20, 21, 25].

Постановка завдання. Мета – нормативно-правове обґрунтування правового забезпечення функцій екологічного контролю в рекреаційній сфері та встановлення управлінської ієрархії екологічного регулювання рекреації в Україні для діагностування стану і перспектив розвитку рекреаційних територій агросфери.

Завдання – здійснити теоретичний аналіз понятійно-категоріального апарату рекреаційної сфери; проаналізувати нормативно-правове забезпечення рекреаційної діяльності та охарактеризувати форми екоконтролю, розробити схему управлінської ієрархії екологічного контролю за рекреацією в Україні.

Об'єкт – нормативно-правове регулювання екологічного контролю рекреаційної сфери в Україні.

Предмет – рекреаційна сфера, рекреаційні ресурси, рекреаційні території, сільський зелений туризм, агротуризм, інституційна ієрархія рекреації в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Географічний словник подає у двоаспектному значенні поняття «рекреація»: просте відновлення, відтворення фізичних і духовних сил, витрачених людиною в процесі трудової, навчальної та побутової діяльності; у вузькому розумінні – різноманітні види людської діяльності у вільний час, спрямовані на відновлення сил й задоволення широкого кола особистих і соціальних потреб (включають розвиток фізичних і духовних сил людини, навичок спілкування, підвищення соціально-трудового та культурного потенціалу суспільства, а також формування нових рис та якостей особистості, у т.ч. культури міжособистісних і міжнаціональних контактів, навичок сприйняття природних і культурних цінностей). Розрізняють три форми використання часу в рекреації – туризм, лікування та відпочинок [11].

«Рекреаційні ресурси» — об'єкти, явища і процеси природного та антропогенного походження, що використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації і туризму [12]. Їх поділяють на природні та соціально-економічні. До перших відносять природні умови, об'єкти, явища, які є сприятливими для рекреації – відновлення духовних і фізичних сил, витрачених під час праці, навчання, творчості (територія України знаходиться в зоні кліматичного комфорту). Соціально-економічні рекреаційні ресурси – це культурні об'єкти, пам'ятки архітектури, історії, археологічні стоянки, етнографічні музеї, місця, пов'язані з життям, перебуванням видатних учених, письменників, акторів, політичних діячів, викладачів, робітників, селян.

Територіальна рекреаційна система (далі – ТРС), за визначенням Н. Фоменко — це система взаємопов'язаних, природних, природно-соціальних, і соціальних компонентів, функціонування яких спрямоване на забезпечення рекреаційного попиту населення. Будь-яка рекреаційна територія є частиною земельного фонду у межах державних кордонів країни, або регіону. Головною

суспільною функцією ТРС є максимальне задоволення потреб населення у відпочинку, оздоровленні, лікуванні та підвищенні фізичного та духовного потенціалу. Центральним об'єктом функціонуючої ТРС є людина, рекреант [13]. В. Величко, до поняття «рекреаційної території» відносить території, що використовуються для оздоровлення людей, масового відпочинку, туризму і екскурсій [22].

Сільський зелений туризм передбачає проведення вільного часу в сільському середовищі, якому притаманна відповідна забудова, сільський побут, мальовничий ландшафт, а зеленим він вважається, оскільки туристичні заняття відбуваються у вигляді пішохідних і кінних прогулянок, спортивних та оздоровчих подорожей (включаючи полювання і рибальство) у сільській місцевості серед живої природи [14]. Сільський зелений туризм часто ототожнюють із агротуризмом. На думку М. Рутинського і Ю. Зінька, знак рівності між цими поняттями ставити не можна, бо поняття «сільський зелений туризм» за змістом значно ширше порівняно з поняттям «агротуризм». Агротуризм – форма сільського туризму, оскільки він має тісний зв'язок із сільським фермерським господарством, де відпочинок пов'язаний з активним залученням його учасників до традиційних форм господарювання на селі (збір винограду, сіна, догляд за худобою, тощо) [15].

У науково-популярній літературі часто використовують поняття «екологічний туризм». За прогнозами експертів Всесвітньої туристичної організації (далі – WTO), у XXI ст. темпи розвитку екотуризму зростають, а доходи від нього сприяють економіці багатьох країн, зокрема тих, що розвиваються. Суть екологічного туризму зводиться до організації туризму на малозмінених людиною ландшафтах без заподіяння шкоди навколишньому середовищу (території національних та ландшафтних парків), де здійснюються, без шкоди навколишньому середовищу, тури на природу. Оскільки екотуризм і сільський зелений туризм спрямовані на збереження екосистем, то між екотуризмом і сільським туризмом існують паралелі. Останнім часом з'явилося нове поняття – екоагротуризм, що поєднує використання агроосель, як головного об'єкта розміщення туристів, котрі беруть участь у сільському зеленому туризмі, з використанням екотуристичних програм. На думку С. Кузика, М. Рутинського, П. Кузика, сільський зелений туризм відрізняється від екотуризму основною метою – відповідним використанням вільного часу: сільський туризм – це вид проведення вільного часу як стаціонарного відпочинку у сільській місцевості з невеликими радіальними маршрутами, а екотуризм – проведення вільного часу на маршруті, під час якого люди знайомляться з природними чи історико-культурними пам'ятками території.

Найдинамічніший сектор світового туристичного господарства – сільський зелений туризм, що сприяє обсягу наданню агротуристичних послуг у постіндустріальних країнах у 2-4 рази, що перевищує обсяги зростання готельної бази та курортного сервісу в цих країнах.

Послугами сільського туризму переважно користується молодь до 35 років, яка мешкає у великих містах, їхня частка становить понад 2/3 від сумарної кількості агротуристів. У світі найбільшого розвитку сільський туризм досяг у Північноамериканських країнах та Європі. Так, Європейський Союз розглядає сільський зелений туризм як визначальний чинник розвитку сільських терито-

рій і спосіб «прив'язки» трудових ресурсів до проживання і праці у сільській місцевості. За оцінкою Європейської Федерації фермерського та сільського туризму європейський ринок налічує близько 2 млн. ліжко-місць. В Україні він становить 150 тис. потенційних учасників зеленого туризму (на думку спілки сприяння сільському туризму, цей показник – достатньо успішний).

Соціально-економічне значення розвитку сільського зеленого туризму для держави полягає у тому, що він: стимулює розвиток селянських господарств, які займаються зеленим туризмом; сприяє розвитку місцевої інфраструктури, збуту надлишків сільськогосподарської продукції, збільшуючи додаткові прибутки селян і відрахування у місцеві бюджети; активізує місцевий ринок праці, підвищує зайнятість, затримує молодь на селі, понижуючи потребу в закордонному заробітчанстві; сприяє охороні туристичних ресурсів, насамперед збереженню етнокультурної самобутності українців; створює можливості для змістовного відпочинку незаможних людей; сприяє підвищенню культурного рівня мешканців села та підвищенню екологічної свідомості [16].

Оскільки ефективність функціонування рекреації залежить в першу чергу від досконалості нормативно-правового регулювання рекреаційної сфери, то варто дослідити систему управління екологічним контролем за станом рекреаційних територій в цілому, і в агросфері зокрема.

Рекреаційні території агросфери належать до територій, що підлягають в Україні особливій державній охороні. Поняття «рекреаційні зони» визначено в ст. 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (далі – ЗУ про охорону нпс) – це ділянки суші і водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму. Режим використання цих територій визначається місцевими радами відповідно до законодавства. На території рекреаційних зон забороняються: господарська та інша діяльність, що негативно впливає на навколишнє природне середовище або може перешкодити використанню їх за цільовим призначенням; зміни природного ландшафту та проведення інших дій, що суперечать використанню цих зон за прямим призначенням [1].

Землі рекреаційного призначення як самостійну категорію земель визначено у гл. 9 Земельного кодексу України (далі – ЗКУ), до них належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів (ст. 50 ЗКУ).

До земель рекреаційного призначення належать земельні ділянки зелених зон, зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, також землі, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних та наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, в тому числі земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації (ст. 51 ЗКУ).

На рекреаційних землях забороняється діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати використанню їх за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на їх природний стан (ст.52 ЗКУ) [2].

Поняття рекреаційних зон ширше за поняття земель рекреаційного призначення, оскільки це можуть бути землі будь-якої категорії. Рекреаційні зони можуть входити до складу земель лісогосподарського призначення, водного та природно-заповідного фонду. У ст. 39 Лісового кодексу України виділяються рекреаційно-оздоровчі ліси, які виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції [3]. Тобто ці зони є комплексними об'єктами екологічного права, оскільки поєднують різні природні ресурси, водні, лісові, земельні, кліматичні та інші, тому їх правовий режим визначають різні нормативно-правові акти.

Рекреаційні, лікувально-оздоровчі, курортні, водо- та полезахисні території й об'єкти природно-заповідного фонду утворюють єдину територіальну систему і підлягають особливій охороні (ст. 60 ЗУ про охорону нпс). Особлива державна охорона даних територій передбачає їх обмежене господарське використання, обов'язкове дотримання вимог щодо їх захисту від виснаження і забруднення. У разі необхідності для рекреаційних, лікувально-оздоровчих, курортних та інших окремих районів можуть встановлюватись більш суворі норми ГДК забруднюючих речовин (ч. 5 ст. 33. ЗУ про охорону нпс).

Для забезпечення виконання норм законодавства необхідно здійснювати екологічний контроль за використанням та охороною рекреаційних зон. Організаційно-правова форма екологічного контролю рекреаційних зон характеризується досить великою кількістю контролюючих органів, що обумовлено типами природокористування, в яких він здійснюється. Його здійснюють органи загальної та спеціальної компетенції на загальнодержавному та місцевому рівнях (органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями).

На регіональному та місцевому рівнях контроль в галузі використання і охорони рекреаційних зон здійснюють місцеві ради або їх виконавчі органи (за умови делегації частини повноважень). Згідно п. 5 ч. 2 ст. 44 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» обласні ради делегують обласним державним адміністраціям визначення режиму використання територій рекреаційних зон відповідно до чинного законодавства [4].

Згідно Положення Міністерства екології та природних ресурсів України «Мінприроди є головним структурним підрозділом системи центральних органів виконавчої влади у сфері здійснення державного нагляду за дотриманням вимог законодавства щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів». У структурі Мінприроди України окремий відділ, який би спеціалізувався на управлінні у сфері охорони та використання природних рекреаційних ресурсів – відсутній.

Частину функцій виконує департамент заповідної справи Мінприроди, зокрема:

- ✓ державне управління територіями та об'єктами ПЗФ,
- ✓ контроль за дотриманням режиму територій та об'єктів ПЗФ,
- ✓ забезпечення збереження біологічного та ландшафтного різноманіття на територіях ПЗФ, які є популярними об'єктами туристичного використання та ін.

Деякі повноваження у рекреаційній сфері покладені на Державне агентство лісових ресурсів України, яке має право (за погодженням із Мінприроди)

затверджувати Правила використання корисних властивостей лісів, а також приймати рішення про віднесення лісів до відповідної категорії, в тому числі до рекреаційно-оздоровчих та виокремлювати особливо захисні лісові ділянки (п. 49 Порядку спеціального використання лісових ресурсів України, п.17 Порядку поділу лісів на категорії).

Окремі повноваження у сфері управління рекреаційними ресурсами має Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, зокрема – управління об'єктами благоустрою населених пунктів, до яких відносяться рекреаційні ліси, зелені зони, пляжі (ст. 13 Закону України «Про благоустрій населених пунктів») [6].

Дотримання режиму використання земель рекреаційного призначення забезпечує Державне земельне агентство України [7], його діяльність через Міністерство аграрної політики та продовольства України координується Кабінетом Міністрів України.

Згідно правових особливостей екологічного контролю виділяють такі його форми: нормативно-правова (розробка, удосконалення нормативно-правових актів), організаційно-правова (формування системи органів екологічного контролю), превентивно-стимулююча (попередження та усунення порушень вимог законодавства), процесуально-правова (визначення порядку проведення екологічного контролю), каральна (забезпечення фактичного притягнення до відповідальності порушників).

Превентивно-стимулюючими формами екологічного контролю у екологічному праві визначено моніторинг, аудит, експертизу. Санітарно-епідеміологічна служба (Міністерство охорони здоров'я) здійснює моніторинг (у місцях проживання і відпочинку населення, у тому числі на природних територіях курортів) – атмосферного повітря (вміст шкідливих хімічних речовин); поверхневих вод суші і питної води (хімічні, бактеріологічні, радіологічні, вірусологічні визначення); морських вод, мінеральних і термальних вод, лікувальних грязей, озокериту, ропи лиманів та озер (хімічні, бактеріологічні, радіологічні, вірусологічні визначення); ґрунтів (вміст пестицидів, важких металів, бактеріологічні, вірусологічні визначення, наявність яєць геогельмінтів); фізичних факторів (шум, електромагнітні поля, радіація, вібрація, тощо) [8].

Процесуально-правова форма екологічного контролю регулюється Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [9]. Вона встановлює періодичність проведення планових заходів контролю, які залежать від ступеня ризику при здійсненні господарської діяльності. Рекреаційні зони, парки, сади, сквери, майданчики та пляжі утримуються групою суб'єктів, діяльність яких відноситься до середнього ступеня ризику згідно Постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) «Про затвердження критеріїв за якими оцінюється ступінь ризику від впровадження господарської діяльності у сфері благоустрою населених пунктів, галузі поховання і сфері вивезення побутових відходів та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)». Планові заходи державного нагляду яких, здійснюються не частіше 1 разу на рік [10].

Каральна форма екологічного контролю стосується порушників правового режиму рекреаційних, курортно-лікувальних, оздоровчих зон. Вони можуть бути притягнуті до цивільно-правової, адміністративної, кримінальної та дисциплінарної відповідальності згідно чинного законодавства. Діючі норматив-

но-правові акти, які визначають правовий режим рекреаційних зон, не містять переліку правопорушень, що є юридичною підставою притягнення винних до юридичної відповідальності. Проте, це не означає, що вчинення злочинів в сфері рекреаційних зон та лікувально-оздоровчих територій не зумовлюють юридичну відповідальність. Склади правопорушень, за скоєння яких передбачається адміністративна відповідальність, зосереджені в основному в гл. 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП) «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини». Зокрема, передбачається адміністративна відповідальність за: використання земель не за цільовим призначенням (в т. ч. рекреаційних), невиконання природоохоронного режиму їх використання (ст. 53); за самовільне зайняття земельних ділянок (в т. ч. рекреаційного та оздоровчого призначення) (ст. 531 КпАП); за самовільне користування надрами (для рекреаційних цілей) (ст. 47); за самовільне захоплення водних об'єктів або самовільне водокористування (ст. 48); за порушення умов спеціального дозволу на користування надрами (ст. 57); за порушення правил охорони водних ресурсів (в т.ч. на території рекреаційних зон) (ст. 59); за забруднення моря внаслідок – скидів із суден, проведення навантажувальних та розвантажувальних робіт (ст.591) [19]. Кримінальним кодексом України (далі – КК України) спеціальних складів злочинів щодо рекреаційних зон не передбачено. КК України встановлено кримінальну відповідальність за такі злочини, які можуть бути скоєні на території рекреаційних зон: «Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво» (ст. 197); «Умисне знищення або пошкодження територій взятих під охорону держави, та об'єкти природно-заповідного фонду» (ст. 252); «Порушення правил охорони вод» (ст. 242); «Забруднення моря» (ст. 243); «Незаконне володіння землями водного фонду в особливо великих розмірах» (ст. 239-2); «Порушення правил охорони або використання надр» (ст. 240); «Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» (ст. 245); «Незаконна порубка лісу» (ст. 246) та ін. [18].

Отже, варто зазначити, що є суттєва необхідність у встановленні спеціальної відповідальності за порушення режиму рекреаційних зон. Кодекс про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс необхідно доповнити нормами, що передбачатимуть відповідальність за порушення правил охорони та використання земель рекреаційного та оздоровчого призначення.

Державний екологічний контроль поділяється на загальний (вищий, центральний та місцевий рівні) та спеціалізований (надвідомчий та відомчий) [23].

Конституційні засади екологічного контролю в зоні рекреації базуються на обов'язку держави забезпечувати екологічну безпеку, де в системі гарантування такої безпеки контроль відіграє одну з ключових ролей.

Схема управлінської ієрархії рекреаційної сфери України дає змогу кращого розуміння рівнів екологічного контролю (рис. 1).

Відповідно до конституційних положень повноваження в сфері екологічного контролю за рекреаційними територіями можуть здійснювати Верховна Рада України (далі – ВРУ) (законотворча функції – здійснює контроль за фінансуванням природоохоронних заходів, діяльністю КМУ, пов'язаною із рекреаційною сферою, заслуховує звіти Президента України про соціально-

економічний розвиток держави), КМУ (має виконавчі функції – забезпечує проведення політики у сфері охорони природи, екологічної безпеки і природо-користування; подання законопроектів щодо розвитку рекреаційної галузі), Президент України (має контрольні функції – затверджує положення про міністерства і відомства, що забезпечують проведення екологічного контролю; ухвалює рішення Ради національної безпеки та оборони України (далі – РНБО України) з питань гарантування екологічної безпеки; координує роботу КМУ, подає проекти законів на розгляд ВРУ та ін.), місцеві державні адміністрації (виконання державних і регіональних програм розвитку туризму, охорони довкілля, в т.ч. рекреаційних ресурсів, соціально-економічного та культурного розвитку), Прокуратура України (розглядає правопорушення природоохоронного законодавства), органи місцевого самоврядування (здійснюють екологічний контроль за станом рекреаційних територій на місцях). Органи влади є суб'єктами державного та самоврядного контролю чинного національного, в тому числі екологічного законодавства.

Комітети ВРУ восьмого скликання, зокрема: екологічної політики, природоко-ристування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи; законодавчого забезпечення природоохоронної діяльності; сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму; аграрної політики і земельних відносин; будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства; охорони здоров'я; соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення; транспорту; податкової та митної політики; паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки; національної безпеки і оборони; науки і освіти; культури і духовності; інформатизації та зв'язку; європейської інтеграції та інші, уповноважені розробляти законопроекти в тому числі і в галузі рекреації. ВРУ підпорядковуються обласні ради, до складу яких входять постійно діючі комісії, що займаються питаннями розвитку туризму, збереження природних ресурсів, охорони довкілля, розвитку агропромислового комплексу та інші. Районні ради здійснюють екологічний контроль в межах адміністративних районів, на їх базі також створюються постійно діючі комісії з природоохоронних та природо-ресурсних питань. Міські, сільські та селищні ради проводять роботу на місцевому рівні, приймають рішення щодо удосконалення рекреаційної діяльності та сталого розвитку рекреаційної сфери на місцевому рівні або подають свої пропозиції районним радам. Районні ради, в свою чергу, розглядають на відповідних засіданнях дані питання, приймають рішення районного рівня чи передають у вигляді пропозицій на розгляд обласних рад. Таким чином, питання розвитку екологічного контролю рекреаційної сфери розглядається на місцевому, потім на центральному рівні і передаються на вищий рівень здійснення загального екологічного контролю. Також працює і зворотній зв'язок щодо прийняття рішень вищого рівня, які делегуються центральним та місцевим рівням.

Районні ради, в свою чергу, розглядають на відповідних засіданнях дані питання, приймають рішення районного рівня чи передають у вигляді пропозицій на розгляд обласних рад. Таким чином, питання розвитку екологічного контролю рекреаційної сфери розглядається на місцевому, потім на центральному рівні і передаються на вищий рівень здійснення загального екологічного контролю. Також працює і зворотній зв'язок щодо прийняття рішень вищого рівня, які делегуються центральним та місцевим рівням.

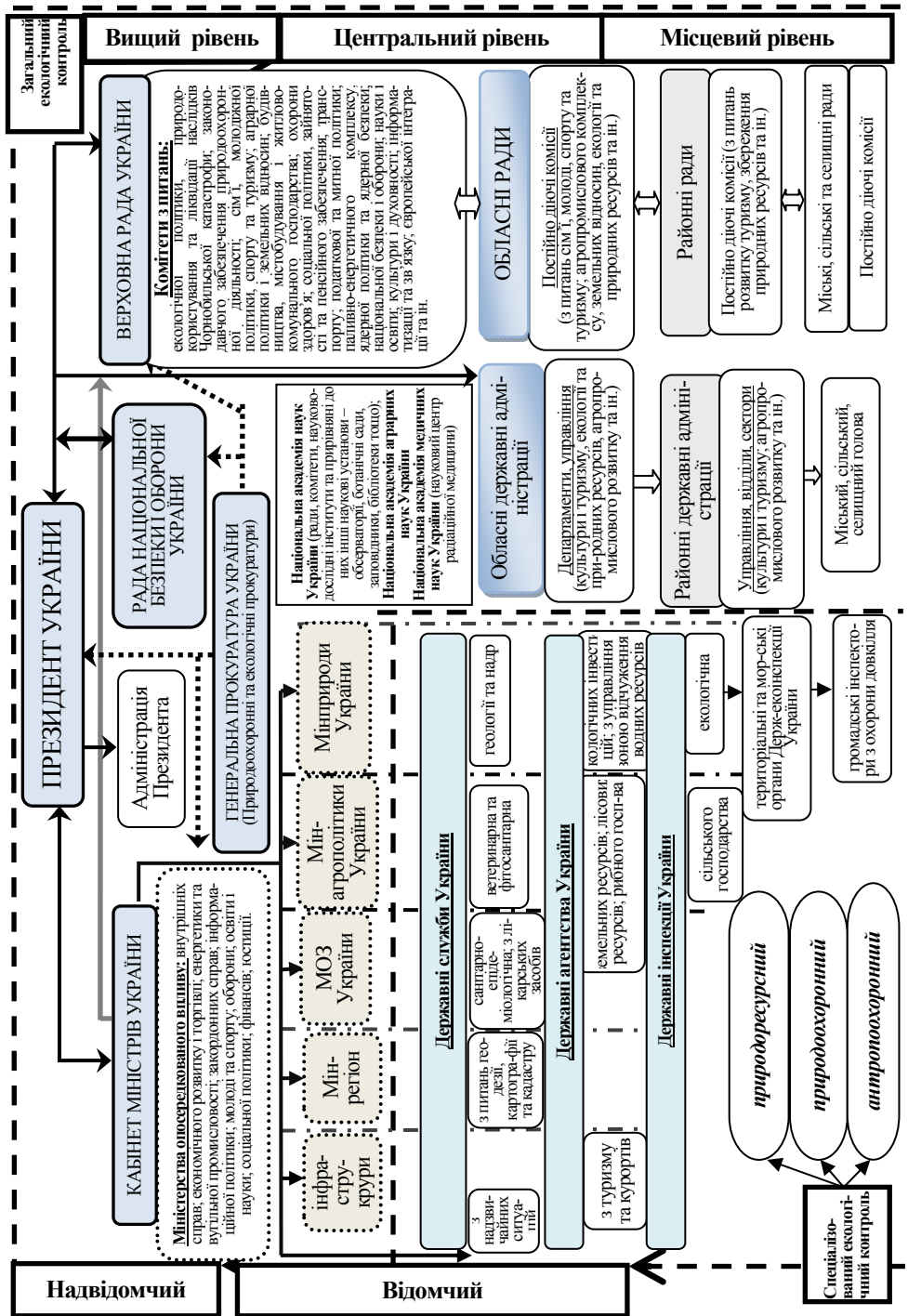

Рисунок 1. Управлінська ієрархія екологічного контролю рекреаційної діяльності в Україні (власна розробка)

Виконавчу гілку влади у сфері здійснення екологічного контролю за рекреаційними ресурсами агросфери на місцевому рівні представляє міський, сільський або селищний голова, що підпорядковується районним державним адміністраціям. До складу районної адміністрації входять управління, відділи та сектори, що координують розвиток туризму та рекреаційної галузі, розвиток агропромислового комплексу, інфраструктури та інших сфер що впливають на загальний рівень розвитку рекреації та підпорядковуються обласним державним адміністраціям, в структурі яких здійснюють свою діяльність відповідні департаменти та управління. Виконавчу гілку влади на центральному рівні представляють міністерства, які входять до складу КМУ з підпорядкованими їм департаментами та управліннями (наприклад до структури міністерства екології та природних ресурсів України (далі – Мінприроди) входять департаменти охорони природних ресурсів, заповідної справи, екологічної безпеки та поводження з відходами; управління моніторингу та атмосферного повітря і інші) та державні служби, агентства і інспекції, діяльність яких координується КМУ. Вищий рівень екологічного контролю за рекреаційними територіями здійснюють КМУ та Президент України.

Спеціалізований екологічний контроль поділяється на відомчий та надвідомчий. До надвідомчого належать органи вищого рівня загального екологічного контролю. До складу КМУ входять міністерства опосередкованого та прямого впливу щодо екологічного контролю за станом і розвитком рекреаційних територій агросфери. Прямий вплив мають: Мінприроди та координовані міністром: державна служба геології та надр, держані агентства з управління зоною відчуження, водних ресурсів та екологічних інвестицій, державна екологічна інспекція; Міністерство аграрної політики та продовольства України (далі – Мінагрополітики) з ветеринарною та фітосанітарною державною службою, державними агентствами земельних ресурсів, лісових ресурсів та рибного господарства, державною інспекцією сільського господарства; Міністерство охорони здоров'я України (далі – МОЗ) з державною санітарно-епідеміологічною службою та державною службою з лікарських засобів; Міністерство інфраструктури України (далі – Мін інфраструктури) з державним агентством з туризму та курортів; Державна служба з надзвичайних ситуацій, підпорядкована безпосередньо КМУ.

Висновки. 74% земель нашої держави належать агросфері. Розвиток рекреаційної галузі в сільській місцевості сприяє залученню додаткових фінансових ресурсів та спонукатиме покращенню соціальної інфраструктури на селі. Для підвищення ефективності державного регулювання у сфері охорони та використання природних рекреаційних ресурсів актуальним є створення окремого структурного підрозділу, який би підпорядковувався Мінприроди України та спеціалізувався на управлінні рекреаційною сферою. Ефективне збереження та відновлення природних ресурсів, в тому числі зосереджених на рекреаційних територіях агросфери, можливе при удосконаленні нормативної бази, зокрема і в питаннях встановлення відповідальності за порушення режиму рекреаційних зон.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ «Про охорону навколишнього природного середовища» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
  2. Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
  3. Закон України від 06.09.2005 № 2807-ІV «Про благоустрій населених пунктів» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2807-15>
  4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
  5. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
  6. Указ Президента України від 08.04.2011 № 445/2011 «Про Положення про Державне земельне агентство України» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/445/2011>
  7. Указ Президента України від 13.04.2011 № 452/2011 «Про положення про Міністерство екології та природних ресурсів України» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/452/2011>
  8. Постанова КМУ від 30.03.1998 р. № 3912011 «Про затвердження положення про державну систему моніторингу довкілля» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>
  9. Закон України від 25.06.2007 № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» // Офіційний вісник України. – 2007 р. – № 44, С. 12.
  10. Постанова КМУ від 7 жовтня 2009 р. № 1048 «Про затвердження критеріїв за якими оцінюється ступінь ризику від впровадження господарської діяльності у сфері благоустрою населених пунктів, галузі поховання і сфері вивезення побутових відходів та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1048-2009-%D0%BF>
  11. Географічний словник. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrtur.narod.ru/dovidnyk/slovnkykr/rekreazia.htm>
  12. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навчальний посібник / П.О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
  13. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та культурологія. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
  14. Кузик С.П. Географія туризму: навчальний посібник / С.П. Кузик. – К.: Знання, 2011. – 271 с.
  15. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Зелений туризм. – К.: Знання, 2006. - 271 с.
  16. Соціально-економічне значення сільського зеленого туризму в контексті сучасних пріоритетів розвитку сільських територій України Кузик С.П., Рутинський М.Й., Кузик П.С. // Науковий вісник НУБіП України. – 2011. - №163.
-

17. Правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні та досвід зарубіжних країн. Могильник Л.П. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. - 2011. - Вип. 163 частина 1.
18. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001 р. – № 21, С. 1.
19. Кодекс України про адміністративні правопорушення [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page3>
20. В.М. Ісаєнко, К.Д. Ніколаєв, К.О. Бабікова Використання відновлювальних ресурсозберігаючих технологій в екотуристичній галузі. // Вісник НАУ. 2008. №3, С. 131-134.
21. Збалансоване природокористування на прикладі екологізації туристичної галузі. В.М. Ісаєнко, К.Д. Ніколаєв, К.О. Бабікова // Вісник КПДУ імені Михайла Остроградського. Випуск 5/2009 (58). Ч.1, С. 117-120.
22. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг. / Навчальний посібник. – Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. – 202 с.
23. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посібн. – К.: Знання-Прес, 2002. – 331 с.
24. Шляхи вдосконалення законодавства України про туризм / А. Матвієнко // Юридична Україна. - 2014. - № 3. - С. 21-25.
25. Ісаєнко В.М., Ніколаєв К.Д., Бабікова К.О., Білявський Г.О., Смирнов І.Г. Стратегія сталого розвитку (туристична галузь). – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 295 с.

УДК 691.11

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЇ ЗАХИСНИХ ЛІСОНАСАДЖЕНЬ НА ВРОЖАЙНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Стрельчук Л.М. – асистент, Херсонський ДАУ

Для сучасних сільськогосподарських угідь Херсонської області характерні певні негативні ознаки такі як ерозія, дефляція, зменшення врожайності тощо. Одним із методів боротьби з цим є лісові смуги напівпродувної конструкції. Досліджено, що вони зумовлюють рівномірний розподіл снігового покриву на полях, знижують показники ерозії та видування ґрунту, позитивно впливають на врожайність сільськогосподарських культур. Нажаль на сьогодні лише 12-15% лісосмуг Херсонщини збереглись у функціональному стані і здатні виконувати такі завдання.

Ключові слова: врожайність, Херсонська область, лісосмуга, ерозія, напівпродувна конструкція.

Стрельчук Л.М. Анализ эффективности действия защитных лесонасаждений на урожайность сельскохозяйственных культур в Херсонской области

Для современных сельскохозяйственных угодий Херсонской области характерны определенные негативные признаки такие как эрозия, дефляция, уменьшение урожайности и т.д. Одним из методов борьбы с этим являются лесные полосы полупродувной